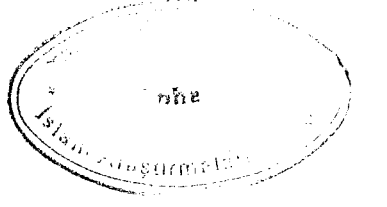

TABLE DES MATIERES

Articles, Recherches:

AKGÜL, Suat: La Question de Dersim Jusqu'à l'Époque de la République.....	1
ARIKAN, Zeki: Montagne et les Turcs.....	23
ATALAR, Münir: L'itinéraire et les Frais du Pèlerinage.....	43
BALCIOĞLU, Mustafa: Les Activités des Grecs et Les Réactions Civiles sur la Mer Noire au Cours de la Première Guerre Mondiale.....	91
BOZKURT, Gülnihal: Les Problèmes d'Églises et d'Écoles des Minorités Bulgares dans les Procès-Verbaux du Parlement durant la Seconde Période Constitutionnelle.....	99
ÇETİN, Osman: La Première Faculté de Médecine chez les Ottomans: le "Darü'l-Şifa" de Bursa et ses Activités.....	121
ERDEN, İlhan: La Bataille de Otlukbeli (Başkent) selon les Sources des Akkoyunlu.....	151
İLHAN, Mehdi: Le Sançak (Province) de Şehizol au XVI. siècle.....	161
KÂHYA, Esin: Ömer Şifaî, Est un représentant du courant "Iatro-chimie" dans L'empire Ottoman.....	171
KANKAL, Ahmet: Un Document Intéressant concernant le Droit Pénal Ottoman.....	197
KARASU, Cezmi: Vue d'ensemble sur la Diplomatie Ottomane durant la Période des Tanzimat.....	205
KURT, Yılmaz: Les Noms de Personnes dans le Sançak (Province) de Sivas (XVI. siècle).....	223
KURTCEPHE, İsmail: Un Soulèvement des Syriques durant la Première Guerre Mondiale.....	291
ÖZGÜLDÜR, Yavuz: Les Missions Militaires Allemandes dans l'Armée Ottomane depuis le Capitaine Helmut von Moltke jusqu'au Maréchal Liman von Sanders.....	297
SARIKOYUNLU, Ali: L'Impérialisme et le Bassin Houiller de Zonguldak.....	309
SOLA, Emilio: Morisques, Renégats et Agents Secrets Espagnols ou Temps de Cervantes (en espagnole).....	331
TAŞ, Kenan Ziya: Les Vakıfs des Candaroğulları dans le Sançak (Province) de Bolu.....	363
Documents:	
ARIKAN, Muzaffer-Paulino Toledo: Les Turcs selon les Documents de la Nonciature Apostolique à Venise (1553-1569).....	375
BİRİNCİ, Ali: Les Mémoires de Ali Kerhali Aksüt sur Filât.....	437
ERDOĞRU, Mehmet Akif: Les Législations du Vilayet de Karahan.....	467
ILTER, Erdal: La Déclaration et le Programme présentés au Parlement de la Seconde Constitution (1908) par le Parti Ramgavar.....	517
KAYA KILIÇ, Selda: Deux Projets Inconnus de la Constitution de 1876.....	557
MEHMEDOV, Hüsamettin: Fondations dans la Province Gence-Karabağ à l'époque Ottomane.....	635
ÖZKAYA Yücel: Une Proposition présentée au Abdülhamit II au sujet des Beaux Arts.....	645
Traductions:	
SOLA, Emilio: (Traducteur: Paulino Toledo) Morisques, Renégats et Agents Secrets Espagnols ou Temps de Cervantes (en turc).....	687
Revue des Livres:	
AKGÜN, Sevil: Uygur Kocabaşoğlu, Anadolu'daki Amerika (L'Amérique en Anatolie), İstanbul 1989.....	701
KÂHYA, Esin: Sharaf al-Zaman Tahir, Marvazi, On China, the Turks and India (Trans. V. Minorsky), London 1942.....	705
KÂHYA, Esin: Bill Williamson, Education and Social Change in Egypt and Turkey, A Study in Historical Sociology, New York 1987.....	709
ŞAKIROĞLU, Mahmut: Bahattin Öztuncay, James Robertson, The Pioneer of Photography, İstanbul 1982.....	711
ŞAKIROĞLU, Mahmut: Metin Sözen, Devletin Evi Saray (Le Sérail), İstanbul 1988.....	713
TURAN, Mustafa: Mesut Aydın, Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri. (Les Groupes Secrets Formés à İstanbul par le gouvernement de G.A.N.T. pendant la Lutte Nationale et Leurs Activités), İstanbul 1992.....	717
Informations et Corrigenda:	

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
OSMANLI TARİHİ ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
DERGİSİ

O T A M

- Ömer Şifaî

SAYI : 4

ANKARA

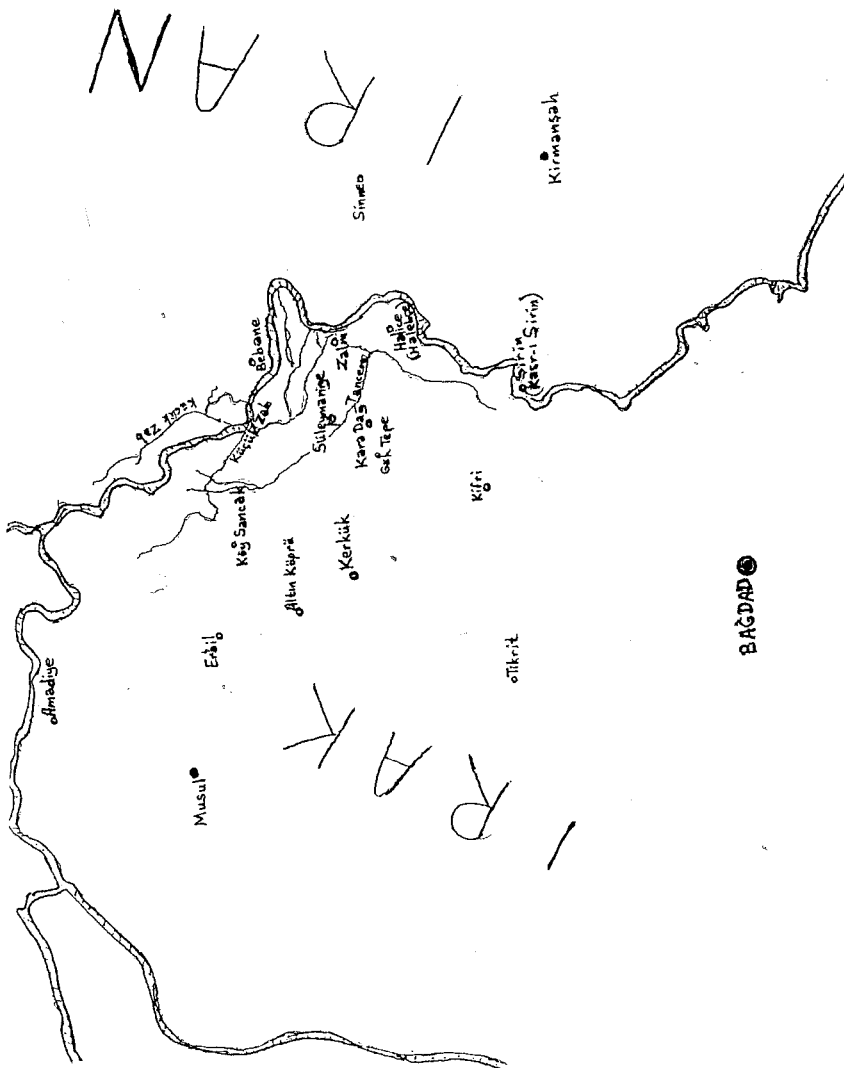
OCAK - 1993

NUMERO 4.

ANKARA - 1993

170

MEHDİ İLHAN

ÖMER ŞİFAİ

Esin KÂHYA*

Onsekizinci yüzyılda yaşamış bilim adamlarımızdan Ömer Şifaî, her ne kadar Bursalı diye şöhret yapmışsa da aslen Sinop'ludur. Babası Şeyh Hasan Fatî'dir. Erken yaşlarda babasını kaybeden Ömer Şifaî ilkin Konya'ya, daha sonra, Bursa'ya gelip yerleşmiştir. Yıldırım Şifahanesinde hekim olarak çalışmaya başlamış; orada başhekimliğe kadar yükselmiştir. Daha sonraki hayatını Bursa'da geçiren Ömer Şifaî orada ölmüştür, ve mezarı da Bursa'dadır. Ölüm tarihi bazı kaynaklarda 1742 olarak kaydedilmiştir.

Her ne kadar İslâm kültürü ile yetişmişse de, Bursa'lı Ömer Şifaî de devrinde Osmanlı İmparatorluğunda birçok hekimde görülen Batılaşma hareketinin izleri görülür. Bursa'da çağdaşı olan Ali Münşi de de görüldüğü üzere, yazarımızda da onaltıncı yüzyılda yaşamış hekim Paracelsus (1493-1541) tarafından ortaya atılmış ve daha sonraki yüzyıllarda, yani onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda büyük bir yayılım göstermiş olan iatrokimya cereyanının etkilerini açık ve seçik bir şekilde belirlemek mümkündür.

Bilindiği gibi, Paracelsus, temelde canlılığın yapısını kimyasal esaslara dayandırmaktaydı. Canlılığın yapısının temeli kimyasal esaslara dayandığına göre, ondaki fenomenleri de, öзде kimyasal esaslara dayandırarak açıklamak gerekirdi. Dolayısıyla yapı kimyasal temellere dayalı olduğuna göre, onda meydana gelen hastalıklar da esas itibarıyla kimyasal fenomenler olmalıydı, yani kimyasal olgular olmalıydı. Sonuç olarak tedavinin de kimyasal prensiplere dayalı olması gerekirdi; bir başka ifade ile, Paracelsus o güne kadar tedavide yaygın olarak kullanılan bitkisel ve az da olsa zaman zaman kullanılan hayvanî kökenli maddeler yerine, inorganik kökenli maddelerle tedaviyi önermekteydi. Bunlar arasında civa ve civa bileşikleri, kükürtlü bileşikler ve çeşitli tuzlar yer almaktaydı. Canlı-

* Ankara Üniversitesi, D.T.C. Fakültesi Öğretim Üyesi.

عمانی مؤلفی

عمانیلرک ظهورندن زمانمزه قدرکان و مسلکرنده اثر یازان
تورک مشایخ، علما، شعرا و ادباء مورخین، اطباء، ریاضیون
و جوغرافیونک مختصر ترجمه حاللریله اثرلرینه دائر
معلومات کافییه حاویدر.

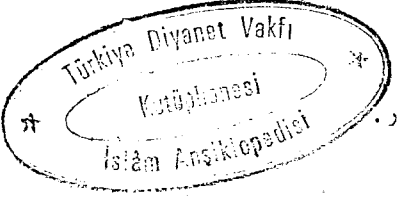
— Ömer Sifâî

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	555-3
Tamir No :	920.0956 BUR.0

اوجینجی جلد

محرری

بررسی محمد طاهر

تألیف و ترجمه انجمنجه قبول ایدلندر.

استانبول - مطبعة عامره

۱۳۴۲ هجریه

— ۲۲۷ —

(۱۱۱۶) تاریخده تألیف ایتدیکی کیمیا و قوانین طبیه دن باحث (کنوز حیاة الانسان و قانون اطباء فلسوفان) اسمنده ایکی مقاله اوزره مرتب تورکجه قیبتدار اثر طبیسی ایله (شفاء المؤمنین) اسمنده ینه طب و کیمیا دن باحث دیگر اثری وارددر. (کنوز) ینک مقدمه سنده کنیه سی : (درویش حادق اعنی عمر بن سنان ازینقی) دیه یازییور. خط دستیه محرر نسخه سی ییلدیز کتبخانه سنده در. لسان افرنجیده واقفدر.

عمر شفاقی بر شیخ صبر افندی

فاضل برطیب حادق اولوب اساساً (سینوب) لی ایسه ده بروسه نی وطن ثانی اتخاد ایتدیکی چون (بروسه لی) شهرتیه بنامدر. (الجواهر الفرید فی الطب الجدید) و (خلاصة الابدان)، (القوائد الجدیده)، (منهاج الطب)، (مرآت السهال فی تدبیر طاس الحکماء)، (قانون الرشاد فی تدبیر النفوس والاجراد)، (مرشد المختار فی علم الاسرار)، (مفردات طب)، (تحفة الاحباب فی مکاتب الطیبه)، (الشفائی فی طب الکیمیائی) اسملرنده آثار طبیسی وارددر ۱۱۵۵ تاریخده وفات ایلدی. بروسه ده مولویخانه قارشوسنده کنبک قباله جهنتده مدفوندر. سنک مزارنده (مرحوم و منقروله طیب حادق لقمان زمان بروسه سوی عمر افندی روح شریفلرینه الفاتحه سنه ۱۱۵۵) عباره سی منقوشدر. بروسه جه ایدیلن روایته نظراً الیوم مشهور اولان سنک مزاری برطیب افرنج طرفندن یلدر ایشدر.

یخی قانی مولویخانه سنده اکیل چله دن سوکره طبابتله توغل ایدرک طیب شهرتیه بنام اولمشدر. علوم غریبه نی (مصر) ده سیاحتی اثناسنده مشایخ خلوتیه دن حسن افندی نامنده بر ذاتدن اخذ ایتدیکی (مرشد مختار) مقدمه سنده بیان ایدیور. ترکی العبارة اولان بو اثر آثارینک مهملرنددر. بر مقدمه ۱۲ تعلیم اوزره مرتب اولوب (علم کف) دخی دینیلن کیمیای عتیقندن باحثدر.

(فیلوس مؤلروس) ک علم اکسیر و کیمیا حقه ده یازدینی رساله سی توسیماً ترجمه ایشدرکه بو ترجمه کنیه سی بویه یازیور : (ابوالعباس دورویش عمر شفاقی المولوی بن الشیخ حسن فقیه السینوی القملوی). طیب شهر (برا کیلوس) ک (طب جدید کیمائی) نامنده کی اثری ده (لاتینجه) دن ترجمه ایشدر. علم تصوف و ادبیاتده انتسابی

— ۲۲۶ —

عنانی شمس الریبه شیرانی :

سلطان مراد رابع دوری اطبا سنندن فضل بر ذات اولوب (شیروان) لیدر. (تشریح ابدان و ترجمان قبالة فیلسوفان) اسمنده متعدد رسملری حاوی اولان اثری تقدیم ایدرک مکافاة شیخ الحرم اولمشدی. تشریحک بر نسخه سی ایوبده خسرو پاشا کتبخانه سنده وارددر.

عیسی افندی (مؤکیم)

ساقیزلی علی افندی نک مخدومیدر. قضاة و علماء اطبا دن بر ذات اولوب علوم حکمه یه و فنون طبیه یه ده وقوفی اولغله حکیم عیسی افندی نامیه مشهور ایدی. دفعات ایله رئیس. اطبا اولمشدر. (نظام الادویه) (مفردات) (دواء الامراض) اسملرنده آثار طبیسی وارددر. ۱۰۵۹ تاریخده درسه عادتده وفات ایلدی. ادرنه قایسی خارجه ده مدفوندر. بر اثرده تاریخ و قاتی ۹۸۱ اولوق اوزره کورولدی. (دواء الامراض) ۳۶۲ باب اوزره مرتب اولوب بر نسخه سی ایاصوفیه و حمیده کتبخانه لرنده وارددر. (نظام الادویه) نک ده بر نسخه سی ایاصوفیه کتبخانه سنده موجود اولوب عربی، فارسی، ترکی ادویه نک حروف هجا اوزره ترتیبی حاویدر. (مفردات) ک بر نسخه سی یکی جامع کتبخانه سنده منظوم اولدی. بعض فراسئه پدری اولدینی آکلاشیلان علی افندی ده (۲۱) باب اوزره مرتب امراض عینیه دن باحث عربی العبارة (تذکرة الکحالیین) اسمنده بر اترصاحی درکه بر نسخه سی شهید علی پاشا کتبخانه سنده وارددر.

عبدالرحمن احمد به بشیر کوتاهییری

درسه عادتده دارالشفای طبیی بر فاضلدر. (۱۱۰۹) حفاة وفات ایتدی. (جامع فی العلم الییطریه) اسمنده اثری وارددر.

عمر به سنانه

علماء اطبا ی عثمانیه دن اولوب (ازینق) لی و آتی الزجه عمر شفاقی افندی معاصریدر.

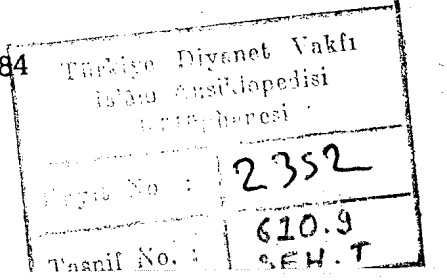
TÜRK TIP TARİHİ

Prof. Dr. Bedi, N. SEHSUVAROGLU
İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü
Emekli Başkanı

Doc. Dr. Ayşegül ERDEMİR DEMİRHAN
Uludağ Üniv., Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji
Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Gönül CANTAY GÜRESSEVER
İstanbul Tıp Fakültesi, San'at Tarihi Öğretim Üyesi

Bursa, 1984

— Ömer Şifai

düme-i Krabadin-i Cedit ismiyle Türkçeye çevrilen bu eseri belki de tercümeyle beğenmediği için ikinci defa Türkçeye çevirmiştir. İstanbul Üniversitesi Küt. T.Y. 7135 ve Londra British Museum Küt. Or. 5815/1 numaralarda kayıtlı birer nüshası olan bu eserin önsözünde Hasan Efendi aynen şöyle demektedir: "Barakelsis yani Brasile nam hekim Tıbb-ı Cedit . . . Lisan-ı Lâtinden bir kaç meseleyi havi ve müstemil olan birkaç mesele istihraç edip (çıkartıp) yazmış idi. Ana dahi bazı kimseler Lisan-ı Lâtinden lisan-ı Arabiye tercüme etmişler mücmel (özet) olan yerleri keşf ve şerhe (açıklamaya) muhtaç olmuştur. Zira gerek nebat ve gerek hayvanat ve gerek madeniyattan nice devâlar vardır ki, seminden hâli (zehirsiz) değildir. Veziriazam İbrahim paşa hazretleri'nin tab'ı lâtifleri (bünyesi) her devayı kabul etmeyip bu fakir-i pür taksir tabib-i has müderris Hasan Davul duacıları lisan-ı Arabiye tercüme olan Tıbb-ı Cedit-i Kimyai'yi arabiden lisan-ı Türkiye tercüme etmeğe mübaşeret olundu. Bu tercümeyle Gayet al Müterakki fi Tedbir kül al-Maraz ismiyle tesmiye ettim (adlandırdım) Bu kitap-ı Tıbbı Cedidi Brasile dedikleri Hekim-i Alamani peyda etmiştir."

16 varak yani 32 sahife tutarındaki eser şu kısımlara bölünmüştür:

"Mukaddeme (Önsöz)

I. Makale

1. Fasil: Heyula-ı evvel (evrenin oluşu).
2. Fasil: Anasır (evreni yapan dört madde).
3. Fasil: Suretler, neviler (çeşitli yaratıklar).
4. Fasil: Hayat beyanındadır.

II. Makale: Tıbb-ı kimyai'nin ahlını beyan eder.

1. Fasil: Beden-i insanın tertip ve kuvasını (insanın yapılış ve güçlerini) bilmektir.
2. Fasil: Emrazın (hastalıkların) sebeplerini beyan eder.
3. Fasil: Emraz ne keyfiyetle arız olur (hastalıklar nasıl meydana gelir) onu beyan eder.
4. Fasil: Nabız halini beyan eder.
5. Fasil: Bevl (idrar) halini beyan eder.
6. Fasil: Sıtmaların (ateş yükselmelerinin) devirlerini (zamanlarını) bildirir.
7. Fasil: İlac-ı külli (kompoze droglar) beyanındadır.
8. Fasil: Yıldızlara mensup devalar beyanındadır.

III. Makale: Kimyevi tedbirler beyan eder.

IV. Makale: Maden, hayvan ve nebattan üç şey almır: su, yağ, ruh.

V. Makale: İlac-ı külli ve cüz'i (kompoze ve basit droglar) beyan eder.

Son:"

British Museum Library'de kayıtlı nüshanın hemen sonunda Or. 5815/2 numarada kayıtlı ve batı dillerinden Türkçeye çevrilmiş başka bir krabadin vardır ki, yazı ve kâğıt birincinin aynıdır, belki bu eser de Hekimbaşı Hasan Efendinin diğer bir çevirisi olabilir.

7.2.3. Bursalı Ömer Şifai (? - 1746):

Sinop'ta doğmuş Şeyh Hasan Fatih isimli bir bilginin oğludur. Ancak küçük yaşta babasını kaybettiğinden erkenden ülkesini terk ederek Konya, Kahire ve daha birçok yerleri dolaşmış ve bu arada Mevlevi tarikatına girerek dedelik derecesine kadar yükseldiği için kendisine Ömer Şifai Dede de denirdi. Ancak zamanla Bursa'ya yerleşerek Yıldırım Darüşşifasında hekim olmuş, hatta hekimbaşılığa kadar yükselmiştir, orada gömülmüştür. Bu nedenle Sinop'ta doğmasına rağmen Bursalı Ömer Şifai Dede olarak devrinde ün yapmıştır. Ölüm tarihi bazı kaynaklara göre 1742, bazılarına göre de 1746'dır. Kabri Bursa'da Pınarbaşı mezarlığında olup Bursa Tabibler Odası'nda onarılmış ve bakımlı bir haldedir.

Kişisel hayatı nasıl hareketli geçmişse bilim hayatı da öyle canlıdır. Bu arada doğu dillerini, Arapça ve Farsçayı yeterli görmeyerek batı dillerine, Fransızca ve Latinceye kadar elatmış ve XVII. yüzyılda hekimbaşı Salih bin Nasrullah'ın yaptığı gibi Avrupa tıbbını yurdumuzda yerleştirmeye çalışmıştır ve bu amaçla bazı çeviriler yapmıştır^{1,2}.

1. Milhac al-Şifa fi Tıbb al-Kimyai: Eserin aslı Hekimbaşı Salih bin Nasrullah'ın geçen yüzyıldan Th. Paracelsus'dan yaptığı Arapça çeviridir. Ömer Şifai Dede de bu Arapça yazmayı 1741'de Bursa'da bazı eklerle Türkçeye çevirmiştir. Eserin yazar nüshası Fatih Küt. Ali Emiri 147 numaradadır. Saraybosna Gazi Hüseyin Bey Küt. Y. 608 de kayıtlı bir nüshası da vardır.

2. Mürşit al-Muhtar fi ilm al-Esrar: Bu da gene iatroşimiye (kimyaya) ait Türkçe bir çeviridir. Yazma birer nüshası İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Ens. Küt. Y. 13, İst. Belediye Küt. M. Cevdet K. 56, İstanbul Üniversitesi Küt. Yıldız Tıp. 197 numaralarda kayıtlıdır. Ayrıca British Museum Küt.de bir nüshası olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz.

3. Cevher al-Ferit fi Tıbb al-Cedit: Gene Th. Paracelsus'dan yapılmış Türkçe bir çeviridir. 31 fasil (bölüm) üzerine düzenlenmiş ve müfret (basit) ve kompoze droglardan ve onların çeşitli hazırlanış şekillerinden ve tesirlerinden bahseden farmakolojik bir eserdir. Bu eserin Süleymaniye Küt. Hamidiye 1020 noda kayıtlı nüshasında her ne kadar çevirici olarak Ömer Şifai Dede'nin ismi verilmekte ise de Zağreb Şarkiyat Enst. Küt. Y. 2034 no da kayıtlı nüshasında ise bu çevirinin 1700 de Derviş Naim tarafından yapıldığı kayıtlıdır. Bu nedenle Ömer Şifai Dede'nin bir isminin de Naim olduğu düşünülebilir. Eserin bölümleri şu şekildedir:

"1. Başlangıç

2. Ana Metin

1. Cevarışat-Cevarışler (müşhil ve kabız ilâçları) müferrihat-Müferrihler (ferahlık verici ilâçlar).
2. Meacinat-Macunlar
İtrifilet-İtrifiller
3. Meacinat al Müleyyinat vel Müshilât (Müşhil ve müleyyin macunlar)
4. Eyâricat-Eyariçler
5. Tiryakat - Tiryaklar
Muhadderat (Uyuşturucular)
6. Laukat-Lauklar (Yalanarak yutulan ilâçlar)
7. Hulâsat ve istihracı (Ekstreler ve elde edilmeleri)

SIHHAT ALMANAKI

*Cumhuriyetin onuncu senesini
kutlularken*

Hekimlerimizin halkımıza armaganı

Tebkîye Eyyânî Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi.	
Demirbaş No:	145696
Tasnif No:	610 USM . S

İstanbul

1933

"Kader" Matbaası

dur. Hepsi için ayrı ayrı eserler yazılabilir. Bu zengin vesikaların hepsi maalesef tarih sahifelerine geçmemiştir. Devletin ve evkafın hazinesi evrakında pek kıymetli vesikalar vardır. Bunların tetkiki ve kütüphanelerimizdeki tıbbî eserlerin tasnifi ve tarihlerimizde mevcut müteferrik malûmatın bir araya getirilerek tespit olunması ve bunların garp lisanlarıyla de yazılarak medeniyet âlemine neşri Türk gençliğinin en büyük umdelelerinden biri olmalıdır.

Nasihatler

- İçki içmeyiniz. İçkilerin hepsi zehirdir.
- İçkinin keyfi zehirin beyne dokanmasındandır. Beyin gibi insanlığın en şerefli uzvu her gün zehirlenirse yaratılıştaki hassalarını kaybeder.
- İçki ferdin ve cemiyetin servetini mahveder, ahlakını düşürür.
- İçki içenlerin çocukları kusurlu doğar: Suişekilli, sar'alı, aptal, dilsiz, müsteitdi cinnet, veya çok sinirli olur.
- İçki düşmaalığı bu asrın modasıdır. Serhoşluğu bu günkü medenî cemiyetler çirkinlik ve gılgizet telâkki eder.

— Lokman —

Tıp tarihimizde Bursa'ı darüşşifasının mevkii ve tabip Ömer Şifai

Bursa verem dispanseri
röntgen mütehassısı

Dr. Osman Şevki bey

Biz, bir çok defalar 12/Mayıs/1400 de açılan Bursa Darüşşifasını Osmanlı Türkleri tarafından açılan ilk tıp müessesesi diye tasvir etmiştik, ve burasını Türkiyede Türk dili ile tıp tedris eden ve kitapları türkçe olan bir müessese diye yazmıştık. Çünkü araştırmalarımıza rağmen elimize Selçuklular tarafından yazılmış Türkçe kitap geçmedi ve tıp tarihi ile oğraşanlar dahi Selçuk kitaplarının türkçe olduğunu göstermek lutfunda bulunmadılar.

Türk âleminde ilk tıp tedrisinin başladığı tarih ve müessese henüz tespit edilmiş değildir; fakat tıp kitaplarını asırlarca müddetle türkçe başka bir dil ile yazan Selçuklulardan sonra Osmanlı Türkleri tarafından ilk defa açılan Bursa darüşşifasının kitaplarını Türkçe yazılmış görüyoruz. Tıp Fakültesinde her sene yapılan ihtifallerin asıl manası da budur; Her sene yapılan bu ihtifallerin akibinde ortaya atılan münakaşalarda bu noktayı ehemmiyetle kaydetmek icabeder.

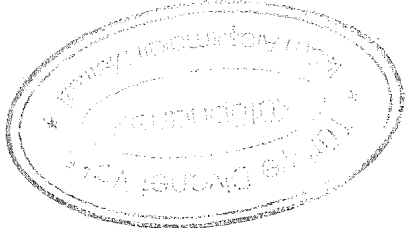
Bursa darüşşifası Selçuklulardan Osmanlılara geçen bir çok tıbbî müesseselerin yardımcı olarak yapılmamıştır; bilâkis hakiki bir ihtiyaç eseridir ve burası yapıldığı vakit bütün Selçuk müesseseleri Osmanlılar eline geçmiş değildi. Kezalik Bursa darüşşifası naçiz ve muvakkat bir müessese de olmamıştır; İstanbulda Fatih

- SAATÇİ, Meltem Begüm:** XX. Yüzyılın Başında Makedonya Bölgesinde Devlete Karşı Ayaklanmalar: Kresa'dan Kruşova'ya Örnekler 349
- ŞİHALİYEV, Emin Arif:** Ermenilerin Kimliği ve Büyük Ermenistan Efsanesi (Rus ve Ermeni Kaynaklarına Göre). 367
- YETİŞGİN, Mehmet:** Maraş'ta Ermeni Nüfusu: Osmanlı Son Dönemi, Mütareke ve Milli Mücadele Yılları 387

17 AĞU 2005

Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma
ve Uygulama Merkezi Dergisi [OTAM], sayı: 17,
Ankara 2005, s. 1-15.

D-477

ÖMER ŞİFAÎ'NİN MÜRŞİD EL-MUHTAR FÎ İLM EL-ESRÂR ADLI ESERİNDE SİMYA

Ayten AYDIN*

ÖZET

Ömer Şifaî (?-1746) 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda hekimlik yapmıştı. Sinop'ta doğdu. Pek çok eser yazdı. Bunlardan biri Mürşîd el-Muhtâr fi İlm el-Esrâr'dı. Bu eser 12 bölümden oluşmuştur. Dördüncü ve beşinci bölümleri cıvalı bileşikler, kükürtlü bileşikler ve cıva-kükürt kuramı hakkında bilgiler verir.

Ömer Şifaî'ye göre topraklı duman ve sulu buhar olmak üzere iki tür metal bileşiği vardır. Bu buharların toprağın iç kısımlarında yoğunlaşmalarıyla cıva ve kükürt, cıva ve kükürdün birleşmesiyle de metaller meydana gelir. Fakat bu cıva ve kükürt bilinen cıva ve kükürt metalleri değildir, varsayımsal maddelerdir.

Farklı türde metaller vardır. Çünkü, cıva kükürt her zaman bütünüyle saf değildirler ve her zaman aynı oranlarda birleşmezler. Onların bütünüyle saf olarak ve en mükemmel oranda birleşmeleri durumunda altın meydana gelir. Saflık ve orandaki eksiklikler gümüş, kurşun veya demir oluşumuna yol açar.

Bu teori, cıva-kükürt teorisi ve ortaya çıkış dönemi tam olarak bilinmemektedir. Teori sekizinci yüzyılda Cabir ibn

* Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı-Ankara.

ÖMER ŞİFAİ'NİN "RAVZAT-ÜL NECAT" ADLI ESERİNDE
SÖZ EDİLEN HASTALIKLAR İLE ÖNERİLEN REÇETELERİN
SINIFLANDIRILMASI

Yrd.Doç.Dr.NERMİN ERSOY*

Özet

Derviş Ömer Şifai, Bursalı Ömer Şifai, Ömer Şifai Dede gibi isimlerle anılan 18. yüzyılın ünlü hekimlerinden Ömer Şifai'nin Ravzat-ül Necat adlı eserini inceledik.

Eserin ön sözünde: Bu kitabı Türkçeye çevirdiğini ve ismini Ravzat-ül Necat koyduğunu bildiren Ömer Şifai, eserin bütününde; bazı hastalıklar ile bu hastalıklar için önerilen bitkisel, havvansal ve madensel droglardan oluşan reçeteler sunmaktadır. 1742 yılında yazıldığı da bildirilen eserin, Ömer Şifai'nin son yılında yazdığı eseri olduğunu düşünmekteyiz.

Bu çalışmada biz; Ravzat-ül Necat'ta söz edilen hastalıkları sistemlere göre sınıflandırdık ve bunlar için önerilen reçetelerin sayılarını belirledik. Sınıflandırma sonucunda; iç hastalıkları ile cilt hastalıklarına ait reçetelerin çoğunluğu sağladığını gördük.

Ömer Şifai, 18. yüzyıl Osmanlı hekimlerinden biridir. Osmanlı tıbbının Batı tıbbına yöneldiği bu yüzyılda, Ömer Şifai'nin çeviri eserleri, yeni tıbbın tanınmasında önemli rol oynamıştır. Bu eserlerinden az bilinen ve kendisinin Türkçeye çevirdiğini söylediği "Ravzat-ül Necat" da bu özellikteki eserlerinden biridir.

Ömer Şifai (? - H.1155 / M.1742):

Ömer Şifai bin Şeyh Hasan Efendi, Ebul Abbas Derviş Ömer Şifai el-Mevlevi Şeyh Hasan Fakih Sinobi, Derviş Ömer Şifai, Ömer Şifai Dede, Bursevi (Bursalı) Ömer Şifai gibi isimlerle eserlerinde kendi künyesini açıklayan Ömer Şifai, Bursa Yıldırım Darüşşifası'nın başhekimliğini yaptığı için Baştabib Ömer Şifai olarak da anılmaktadır (1,2,3,4,5,6,7,8,9).

* Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı.

IV. Türk Tıp Tarihi Kongresi (İstanbul: 18-20
Eylül 1996), Ankara 2003, s. 543-554.
DN. 97795

20 TEMMUZ 2004

BURSA DARÜŞŞİFASI

ve

Tabip Ömer Şifai

Dr. Osman Şevki Uludağ

mıyor. Şiirlerinde göze çarpan bedbinlik, felâketlerle geçen hayatının bir ak-sidir. Divanında pek güzel tuyuğlar da vardır. Sultan Murad'a yazdığı güneş redifli kasideyi sonradan Ahmet Paşa tanzir etmiştir. Gazellerde atasözleri söylemeyi önce moda haline sokan bu şairin kıymetini bütün tezkereciler kabul ediyorlar.

AHMET PAŞA

Fatih devrini dolduran, hattâ birçokları padişahın, veziriâzam Mahmut Paşa'nın lütuflarına kavuşan şairler arasında özellikle Bursalı Ahmet Paşa ciddi büyük bir sanatkârdır. Niyazi, Şeyhi, Atai ve hocası Melihi gibi eski üstatların kuvvetli tesiri altında kalmakla beraber, gazel ve hele kaside nevilerinde kendini göstermiş, zarif üslûbu, temiz dili, zengin hayali sayesinde Şeyhi'den sonra Türk şiirinin en büyük siması olarak sayılmıştır. Visali, Konyalı Nizami, Sâfi Vezir Kasım Paşa, Sultan Cem gibi o devir şairleri üzerinde Ahmet Paşa etkisi pek belirli olduğu gibi, Necati, hattâ Baki gibi büyük şairler üzerinde bile bu tesire raslanır. Bütün tezkereciler onun edebî kıymetini ve nüfuzunu kabul ederler. Bununla beraber, kendi hayatında bile, İran şairlerinden bazılarının eserini kendi eseri gibi göstermesiyle suçlamıştır. Arabi ve Farsî şiirler de yazmış olan Ahmet Paşa'nın şiirlerinde Selman Saveci, Kemal Hocendi, Kâtibi, Hâfız ve hattâ Câmî tesirleri şüphesiz ki vardır. Fakat, o devrin bütün Türk şairlerinde göze çarpan bu gibi tesirler, Ahmet Paşa'yı büyük bir şair saymaktan bizi alakoyamaz.

NECATİ

XV. yüzyılın Ahmet Paşa'dan sonra yetişen en büyük şairi Necati'dir. Kasidelerinden ziyade mersiyeleri ve gazelleriyle şöhret kazanan bu şairde Ahmet Paşa tesiri hissedilir. Fakat, hayalinin inceliği, üslûbundaki tabiilik, hislerinin

samimiliği ve derinliği, şiirlerinde daima atasözleri kullanması, ona büyük bir şöhret kazandırmıştır. Meşhur tarihçi İdris Bitlisi onu «Husrevi — Rum» diye adlandırdığı gibi, tezkereciler ve tarihçiler de onu Ahmet Paşa'dan sonra en büyük Osmanlı şairi saymakta birleşmişlerdir. XVI. yüzyıl sonundaki bir Safevi tarihçinin onu Melikişşüara diye anması da şöhretinin devamına ve Türkiye dışında da yayıldığına bir delildir. XV-XVI. yüzyıllarda birçok şairler ve meselâ meşhur şaire Mihri Hanım üzerinde Necati tesiri pek belirgindir. Onu beğenenler arasında bunu adeta bir mezhep haline getirecek kadar ileri gidenler de olmuştur.

Daha XIV. yüzyıldan beri geliştiğini gördüğümüz mesnevi nev'i, bu devirde de bol mahsuller vermiştir. Bu devirden birçok ahlâki, sofîyâne manzumeler, aşk hikâyeleri, manzum vakâyinâmeler kalmıştır ki, bunlardan bazıları edebiyat âleminde haklı bir şöhret kazanmıştır.

İşte bütün bu açıklamalar gösteriyor ki, XV. yüzyılda, nesirde olduğu gibi nazımda da İran edebiyatı tesiri aralıksız artmış, Osmanlı şairleri Acem modellerini gittikçe daha başarı ile taklide çalışmışlardır. Acem tesirinin sürekli artması, bilhassa aruz veznine Türk kelimelerinden daha kolay uyan Arap ve Acem kelime ve terkiplerinin çoğalması, bu devir sonlarında buna karşı bir reaksiyon doğmasına sebep oldu: Aruz veznine fakat içinde yabancı kelime ve terkipler bulunmamak şartıyla saf halk dili ile ve halk dilindeki edebî sanatları kullanarak şiir yazmak cereyanı — fakat gayet zayıf, mütevazı bir şekilde — başladı. Bu cereyanın ilk mümessili olarak Aydınlı Visali'yi gösterebiliriz. Şairlerin Türkii basit dedikleri bu cereyanın XVI. yüzyılda daha mühim temsilciler yetiştirdiğini, fakat türlü sebeplerle kuvvetlenemediğini, XVI. yüzyıldan bahsederken anlatacağız.

Biz, birçok defalar 12 Mayıs 1400'de açılan Bursa Darüşşifasını Osmanlı Türkleri tarafından açılan ilk tıp kuruluşu diye göstermiştik ve burasını Türkiye'de Türk dili ile tıp eğitimi gören, kitapları da Türkçe olan bir kuruluş diye yazmıştık. Çünkü araştırmalarımıza rağmen elimize Selçuklular tarafından yazılmış Türkçe kitap geçmedi ve tıp tarihi ile uğraşanlar bile Selçuk kitaplarının Türkçe olduğunu göstermek lutfunda bulunmadılar.

Türk âleminde ilk tıp eğitiminin başladığı tarih ve kuruluş henüz tesbit edilmemiş değildir, fakat tıp kitaplarını yüzyıllar boyunca Türkçeden başka bir dil ile yazan Selçuklulardan sonra Osmanlı Türkleri tarafından ilk defa açılan Bursa darüşşifasının kitaplarını Türkçe yazılmış görüyoruz. Tıp Fakültesinde her yıl yapılan anma törenlerinin asıl anlamı da budur; her yıl yapılan bu anma törenlerinin sonunda ortaya atılan münakaşalarda bu noktayı önemle kaydetmek gerekir.

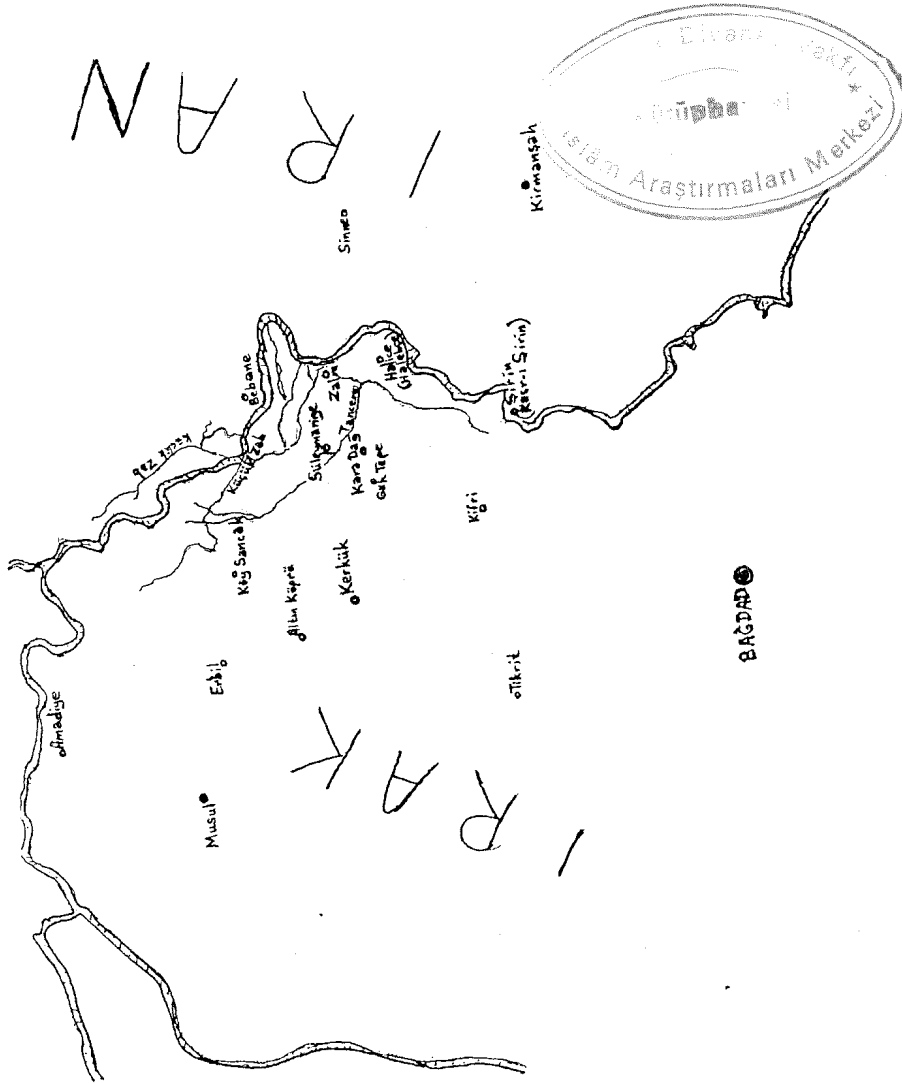
Bursa Darüşşifası Selçuklulardan Osmanlılara geçen birçok tıp kuruluşların yardımcıları olarak yapılmamıştır; tam tersine hakikî bir ihtiyaç eseridir. Burası yapıldığı vakit bütün Selçuk kuruluşları Osmanlıların eline geçmiş değildi. Yine Bursa Darüşşifası önemsiz ve geçici bir kuruluş da olmamıştır. İstanbul'da Fatih ve Süleymaniye Tıp Medreselerinin açılmasına rağmen burası

kıymetinden hiç bir zaman düşmemiş, bilakis daima genç ve başarılı kalmıştır.

Herkesçe bilinir ki tıp alanında (Tıbbı Cedid) diye bir inkılap çıktıktan sonra Türkiye'deki tababet, yeni buluşlara kulak tıkamak yüzünden pek kıymetsiz bir hale gelmişti. Calinos hekimliğinin dünyaya hâkim olduğu zamanlarda onun esasları içinde yüksek bir tıp medeniyetine sahip olan Türkler, ortaya çıkan yeniliği anlayamamışlardır; hele İstanbul medreseleri bu yeniliği hiç hazmedecek halde değillerdi. İstanbul medreselerinde müderrislik babadan evlada miras olarak kalmaya başlamıştı ve bu müderrisler, değil Avrupa inkılabını temsil etmekte, hatta Calinos doktorluğunu bile hakkiyle öğrenmeye muvafak olamamışlardır. *Göriceli Koçi Beyin* Dördüncü Murat'a verdiği bir lâyhada yazdığı gibi müderrisler, daha eski zamanların «sahin müritleri» kadar itibar ve ilim sahibi olamamışlardır. Bu hal-ler halk arasında da dedikodular uyan-dırmıştır. Şairler tabipler aleyhine hic-viyeler yazmışlardır. *Şair Nişai* medrese-lerin halini anlatırken pek sivri bir dil kullanmıştır. *Şair Nâbi'nin* tabipler aleyhindeki hicviyeleri pek müthişti. Çünkü İstanbul medreseleri eski kana-atlerin hurafeleşmiş yıkıntısından baş-ka bir şey bilmiyorlardı.

Halbuki merkezdeki ruh illere kadar bulasmamıştı ve bu sebeble Bursa Da-

150201

OTAM
Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma
ve Uygulama Merkezi Dergisi.
sayı: 4, Ocak-1993, Ankara, s. 171-195.

ÖMER ŞİFAİ

Esin KÂHYA*

Onsekizinci yüzyılda yaşamış bilim adamlarımızdan Ömer Şifaî, her ne kadar Bursalı diye şöhret yapmışsa da aslen Sinop'ludur. Babası Şeyh Hasan Fatî'n'dir. Erken yaşlarda babasını kaybeden Ömer Şifaî ilkin Konya'ya, daha sonra, Bursa'ya gelip yerleşmiştir. Yıldırım Şifahanesinde hekim olarak çalışmaya başlamış; orada başhekimliğe kadar yükselmiştir. Daha sonraki hayatını Bursa'da geçiren Ömer Şifaî orada ölmüştür, ve mezarı da Bursa'dadır. Ölüm tarihi bazı kaynaklarda 1742 olarak kaydedilmiştir.

Her ne kadar İslâm kültürü ile yetişmişse de, Bursa'lı Ömer Şifaî de devrinde Osmanlı İmparatorluğunda birçok hekimde görülen Batılaşma hareketinin izleri görülür. Bursa'da çağdaşı olan Ali Münşi de de görüldüğü üzere, yazarımızda da onaltıncı yüzyılda yaşamış hekim Paracelsus (1493-1541) tarafından ortaya atılmış ve daha sonraki yüzyıllarda, yani onyedinci ve onsekizinci yüzyıllarda büyük bir yayılım göstermiş olan iatrokimya cereyanının etkilerini açık ve seçik bir şekilde belirlemek mümkündür.

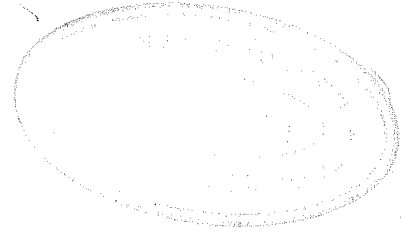
Bilindiği gibi, Paracelsus, temelde canlının yapısını kimyasal esaslara dayandırmaktaydı. Canlının yapısının temeli kimyasal esaslara dayandığına göre, ondaki fenomenleri de, özde kimyasal esaslara dayandırarak açıklamak gerekirdi. Dolayısıyla yapı kimyasal temellere dayalı olduğuna göre, onda meydana gelen hastalıklar da esas itibarıyla kimyasal fenomenler olmalıydı, yani kimyasal olgular olmalıydı. Sonuç olarak tedavinin de kimyasal prensiplere dayalı olması gerekirdi; bir başka ifade ile, Paracelsus o güne kadar tedavide yaygın olarak kullanılan bitkisel ve az da olsa zaman zaman kullanılan hayvanî kökenli maddeler yerine, inorganik kökenli maddelerle tedaviyi önermekteydi. Bunlar arasında civa ve civa bileşikleri, kükürtlü bileşikler ve çeşitli tuzlar yer almaktaydı. Canlı-

* Ankara Üniversitesi, D.T.C. Fakültesi Öğretim Üyesi.

7 AGUSTOS 1995

Ravzat-ül Necat'da Hastalıklar ve Reçeteler

N E R M İ N E R S O Y

Ömer Şifai, 18. yüzyıl Osmanlı hekimlerinden biridir. Osmanlı tıbbının Batı tıbbına yöneldiği bu yüzyılda, Ömer Şifa-i'nin çeviri eserleri, yeni tıbbın tanınmasında önemli rol oynamıştır. Bu eserlerinden az bilinen ve kendisinin Türkçe'ye çevirdiğini söylediği "Ravzat-ül Necat" da bu özellikteki eserlerinden biridir.

Ömer Şifa-i Kimdir?

Ömer Şifai bin Şeyh Hasan Efendi (? - H. 1155/M. 1742), Ebul Abbas Derviş Ömer Şifai el-Mevlevi Şeyh Hasan Fakih Sinobi, Derviş Ömer Şifai, Ömer Şifai Dede, Bursevi (Bursalı) Ömer Şifai gibi isimlerle eserlerinde kendi künyesini açıklayan Ömer Şifai, Bursa Yıldırım Darüşşifası'nın başhekimliğini yaptığı için Baştabib Ömer Şifai olarak da anılmaktadır.

Bursalı Mehmet Tahir'in "usta bir tabib olup, esasen Sinoplu ise de Bursa'yı ikinci vatanı olarak seçtiği için Bursalı adıyla nam yapmıştır" diyerek tanımladığı Ömer Şifai, genç yaşta Mevlevi tarikatına girerek İstanbul-Yenikapı Mevlevihanesi'nde çile doldurduktan sonra tıp ile ilgilenmeye başlamıştır.¹ Feridun Nazik Uzluk ise, Ömer Şifai'nin Konya Mevlevihanesi'nde 1001 gün çile çıktığını ileri sürmektedir.²

Mazhar Osman (Uzman), Ömer Şifai'nin tıp bilgisini Şam'da "Hanne" isimli bir museviden edindiğini

ve daha sonra Avrupa'ya giderek yeni tıbbı öğrendiğini,³ Bursalı Osman Şevki (Uludağ)'de "tıbbımızı geliştirmek için çok çalıştığını, eski ve yeni tıp arasındaki farkı ayırt edenlerin başında geldiğini" bildirmektedir.⁴

Bizim incelemiş olduğumuz eserin ön sözünde de; Ömer Şifai, kendisinden "Derviş Ömer Şifai" olarak söz etmekte ve ilim öğrenmenin daimi hayat olduğunu yazmaktadır. Eserin son sayfasında ise "telif edenin Ömer Şifai İbn Şeyh Hasan İslambuli" olduğunu yazarak İstanbullu Şeyh Hasan'ın oğlu olduğunu belirtmesi dikkat çekicidir (Resim 3)⁵. Çünkü şimdiye kadar Ömer Şifai'nin gerek kendisi, gerekse diğer yazarlar tarafından açıklanan künyesinde İstanbullu olduğu ile ilgili bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Tıp eğitimini Şam, Mısır, Fransa gibi ülkelerde yaptığı öne sürülen Derviş Ömer Şifai'nin, Bursalı Doktor Osman Şevki'nin *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti* adlı eserine göre; eserlerinin isimleri⁶ ve araştırmalarımıza göre bazılarının buldukları yerler şunlardır:

1. *Et-Tıp ül-Cedid*
2. *Kitab ül-Kehale*
3. *Cevahir ül-Ferid* (Süleymaniye Küt. Hacı Mahmud, 5553)
4. *Minhac Tıp*

3 Mazhar Osman (Uzman), "Tıp Tarihimizde Bursa Darüşşifasının Mevki ve Tabib Ömer Şifai". *Sihhat Almanacağı*. Kader Matbaası, İstanbul, 1933, 57-61.

4 Osman Şevki (Uludağ), *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababeti Tarihi*. Matbaa-ı Amire, İstanbul, 1925, 163.

5 Derviş Ömer Şifai: *Ravzat-ül Necat*. Bedi Şehsuvaroğlu Koleksiyonu, kopya nüsha, 112 sayfa, 1742 (17 satır, nesih).

6 Osman Şevki (Uludağ) a.g.e.

Yrd. Doç. Dr. Nermin Ersoy, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi, Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı öğretim üyesidir.

1 Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*. Cilt 3, Matbaa Amire, İstanbul, 1342, 8, 227-228.

2 Feridun Nafiz (Uzluk): Bursa'lı Tabib Mevlevi Ömer Şifai Dede. *Dirim*, Cilt: 25 (1950), 170-175.

جامعة إستانبول رقم 3917 ورقة 74 ؛ 1142 هـ ؛ ولي
الدين أفندي رقم 2475 ورقة 184 ؛

2 - ترجمة الطب الجديد الكيميائي (ت)

نورعثمانيه رقم 3625 ورقة 102 ؛ رقم 3626 ورقة 69 ؛
رقم 1/3627 ورقة 40 ؛ شهيد علي رقم 2062 ؛ طاهر

آغا رقم 145 ؛ حفيد أفندي رقم 269 ؛ معلم جودت 146

؛ آياصوفيا رقم 3671 ورقة 52 ؛ 1187 هـ ؛ مراديه رقم

2/8022 ورقة 70-195 ؛ وهي أفندي 2230 ورقة

542 بخط المؤلف ؛ جامعة إستانبول رقم 7103 ورقة 88 ؛

1164 هـ ؛ رقم 7109 ؛ 7070 ؛ 7072 ؛ علي أمير

طب رقم 175 ورقة 860 ؛ 1154 هـ ؛

3 - الجوهر الفريد - في الطب الجديد (ت)

سيواس ضيا بيك رقم 176 ، 1212 هـ جامعة إستانبول رقم

7099 ؛ 7107 ورقة 82 ؛ 1181 هـ ؛ رقم 7103 ؛

حميديه رقم 1020 ورقة 87 ؛ إزمير 476 ورقة 109 ؛

1153 هـ ؛ جانقري رقم 124 ورقة 298 المجلد الأخير ؛

علي أمير رقم 3497 ؛ 3498 ؛ رقم 77 ورقة 81 ؛

1174 هـ ؛ رقم 78 ورقة 66 ؛ 1112 هـ ؛ سيواس رقم

176 ؛ 1212 هـ ؛ حاجي محمود رقم 1/5553 ورقة 69

؛ 1298 هـ ؛ مراديه 5337 ورقة 101 ؛ نورعثمانيه رقم

1/3497 ورقة 47 ؛ رقم 3498 ورقة 57 ؛ 1151 هـ ؛

4 - خلاصة الأبدان - في الطب (ت)

تكم لي أرغلي رقم 920 ورقة 133 ؛

5 - رسالة في الآلات الطبية (ت)

ملي كتيخانه 1/2249 A ورقة 6 ؛

6 - روضة النجاة - في الطب (ت)

حميديه رقم 2/1020 ورقة 101 - 146 ؛

7 - شفاء الأسقام - في الطب (ت)

تاريخ التأليف 1116 هـ ؛ جراح باشا رقم 1/559 ورقة

149 ؛ 1122 هـ ؛

8 - كتاب في الأقربادين والأدوية (ت)

جراح باشا رقم 4/559 ورقة 189-213 ؛ 1122 هـ ؛

وحيد باشا رقم 801 ورقة 55 ؛

9 - كتاب الميزان - في الأشربة والمياه والمعاجين والأقراص

والأعشاب والبذور والدهون - في الطب (ت)

جراح باشا 2/559 ورقة 150-158 ؛ 1122 هـ ؛

10 - المجموعة الطبية (ت)

3200 - درويش عمر شقاني بن حسن أبو العباس الطيب

عباس السيتوي البروسه وي الرومي العثماني المعروف بشقاني

وأيضاً قصاب زاده المتوفى 1742/1155

(أنظر : البغدادي هدية العارفين 798/1 ؛ عثمانلي مؤلفي

227/3 ؛ بروسه عمومي رقم 808)

من تصانيفه :

1 - تحفة الأحباب - في الطب (ت)

أمانت خزينه سي رقم 1820 ورقة 484 ؛

11 - مرشد المختار في علم الأسرار - في الكيمياء (ت)

جامعة إستانبول رقم 7022 ؛ 7023 ؛ 7118 ؛ جراح باشا

رقم 31 ورقة 98 ؛ 1208 هـ ؛ رقم 50 ؛ ورقة 85 ؛

حالت أفندي رقم 753 ورقة 66 ؛ معلم جودت رقم 56

ورقة 73 ؛ 1255 هـ ؛

12 - منهاج الشفاء - في طب الكيمياء (ت)

تاريخ التأليف 1116 هـ ؛ بروسه عمومي رقم 808 ورقة

190 ؛ 1113 هـ ؛ معلم جودت رقم 146 ورقة 78 ؛

جامعة إستانبول رقم 7072 ؛

Q 1 EKİM 2006

علي رضا قره بلوط، معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات

إستانبول، الجزء الثاني، [y.y.,t.y.]، ISAM 141628

1011
1012

MADDE YATIRILAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

- Ömer Şifaî Şifai
- Ali Münşî

1 EYLÜL 2007

BURSA'LI HEKİM ÖMER ŞİFAÎ ile ALİ MÜNŞÎ'NİN ESERLERİNDEKİ BAZI İLAÇ FORMULASYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Adnan Ataç*, Sevgi Şar**, Esin Kâhya***

Giriş

On sekizinci yüzyıl, Osmanlı Devleti'nde önemli değişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde çeşitli alanlarda, batı bilimindeki gelişmelere paralel olarak devlet ve bilim adamları tarafından birçok yenilik hareketleri gerçekleştirilmiştir. Bu yenilik hareketlerinden biri de Avrupa'da Paracelsus (1493-1541) tarafından ortaya atılan, on yedi ve on sekizinci yüzyılda kimyacı ve hekimler tarafından kabul gören iatrokimya çalışmalarıdır. Bu çalışmalar esas olarak, varlığın temelini canlı ya da cansız ayrımı yapmaksızın inorganik maddelerden oluştuğu ilkesine dayanmaktadır. Buna göre, canlı ya da cansız bütün maddeler özde müşterek ana temel maddelerden meydana gelmektedir. Canlının cansızdan farkı, sadece yapılanmasındadır. Bunun Paracelsus'tan sonraki temsilcileri, örneğin von Helmunt, Francis Sylvius, Etmüllerius ve Hadrian Mynsicht (1603(?) - 1638) gibi bilim adamları bu ilke doğrultusunda canlı ve cansızın yapısını, aynı ortak prensiplere dayalı olarak açıklamaya çalışmışlardır.

Osmanlılarda bu yaklaşımı tanıtan ve onun en önemli iki temsilcisi olarak kabul edilen iki bilim adamı Bursa'lı Ömer Şifaî (? - 1742) ve Ali Münşî'dir. Ömer Şifaî, her ne kadar Bursa'lı olarak şöhret yapmışsa da, doğum yeri Sinop'tur^{10,11,13,19}. Önce Konya'da sonra Kahire'de tıp eğitimi almış, birçok yerde çalışmış, daha sonra Bursa'ya gelerek, Yıldırım Darüşşifası'nda hekim olarak görev yapmış ve ölünceye kadar bu şehirde yaşamıştır^{10,11,13,19}. Onun belli başlı eserleri arasında a) Hekim Salih Efendi'nin Paracelsus'dan yaptığı Arapça çevirinin Türkçe çevirisi olan *Cevherü'l-Ferid fi Tıbb el-Cedid (Yeni Tıbbda Temel Maddeler)*, b) Biyokimya ve Farmakoloji ile ilgili bir çeviri olan *Mürsid'l-Muhtar fi İlm el-Esrar (Simya İlmî Klavuzu)*, c) Paracelsus'dan yapılan bir Türkçe çeviri olan *Tıbb-ı Cedid-i Kimyâi (Yeni Tıbbî Kimya)* sayılabilir¹². Bu kitaba *Minhacü'l-Şifai fi Tıbbi'l-Kimya (Tıbbî Kimyada Tedavi Yöntemleri)* da denilmektedir^{10,11,13,19}.

Bursa'lı Ali Münşî (? - 1747) ise, Ömer Şifaî'nin öğrencilerinden olup, klasik medrese eğitimi almış, hocası Ömer Şifaî gibi, o da iatrokimya akımının belli başlı savunucularından olmuştur. Sadece iatrokimya akımının etkisinde kalan eserler vermekle yetinmemiş, Avrupa'da bu akımın savunucusu olan bilim adamlarının eserlerinden çeviriler yapmıştır^{11,13}. Eserleri: a) Farmakoloji ile ilgili bir kitap olan *Bidaat el-Mübtedi (Başlangıç Bilgileri)*, b) Cerrahi ile ilgili *Cerrahname*, c) Michael Etmüller'den yaptığı biyokimya ile ilgili *Kurazat'l-Kimya (Eski Kimya)* çevirisi, d) *Kınakına Risalesi*, e) Helvetus'dan yaptığı *İpecacuanha* (altınotu) *Risalesi* çevirisi, f) *Panzehir Risalesesi*, g) *Akrabadin* (Farmakope) çevirisidir^{11,13}.

* Gülhane Askeri Tıp Akademisi Ankara/TÜRKİYE

** Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Ankara/TÜRKİYE. e-mail: Sevgi.Sar@pharmacy.ankara.edu.tr

*** Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafyası Fakültesi Ankara/TÜRKİYE. e-mail: kahya@humanity.ankara.edu.tr

ŞİFÂÎ

MADDE YATIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

ŞİFÂÎ (? – 1664): Divan şairi, tabip ve hakkâk. Edirne’de doğdu. Asıl adı Abdülbâki Efendi-dir. Gülşenî dervişidir. Derviş Bâki olarak da bilinir. Yıllarca İran ve Arabistan taraflarında dolaştı. İlim ve sohbet meclislerinde bulundu ve pek çok bilginle tanıştı. Eserinde altı sene boyunca dolaştığını, Kızıl Elma’ya varıp iki defa Moskof Çarına esir düştüğünü anlattı. Aynı zamanda iyi bir mühür kazıcısı idi. Edirne Muradiye Dârü’ş-şifâsı başhekim-i iken vefat etti. **Eseri:** Yazmış olduğu *Tıp risalesi* Lâtince, Türkçe, Arapça kitapların incelenmesiyle kaleme alındı.

Kay.: *Enisü'l-Müsâmirîn* (İÜK TY 451), v.80a; *EŞ* s.302-303; *ET* s.257-258; *MN* v.276; *NAFE*, 2005, s. 310; *Riyaz-ı Belde-i Edirne* (BDK 10392), s.500; *SO* 3/96; *TDEA* “Abdülbâki” 1/18, “Şifâyî” 8/156; *TGDEİS* s.486,487; *TN* 1/488(2058); *TŞY*(Millet K AE Tarih 780), v.5a-b; *VF* 1/756. ♣S. ERDEM

ŞİFÂÎ (?- 1667): Divan şairi ve hekim. İstanbul’da doğdu. Asıl adı Mehmed Çelebidir. Manisa bimarhanesinde başhakimlik yaptı. Şiirine örnek *Rıza Tezkiresi*’ndedir.

Kay.: *MN* v. 276; *RT* s.55; *SO* 3/151; *TN* 2/429(2059); *VF* 1/756. ♣M. CUNBUR

ŞİFÂÎ (?-1671): Divan şairi. Çoğu kaynaklarda İstanbul’da, Esrar Dedeye göre Kastamonu’da doğdu. Müderris Şeyh Mehmed Dede Efendidir. Kastamonulu Anadolu kazaskeri Hasan Efendinin oğludur. *Hasan Efendizâde* diye tanındı. Medrese tahsili gördü, müderris oldu. İzmir, Sultan Selim Medresesi müderrisi, Bursa ve Eyüp kadısı oldu. Medine payesi aldı. Şeyhülislâm şair Bahâî Efendi zamanında Şam mollalığına tayin oldu, sonra azledildi. Mısır ve yine Şam Mollası oldu. İstanbul kadılığına atandı. 1655’te Anadolu kazaskerliğine getirildi. Ayrıldıktan sonra Hacca niyet ederek Konya’ya geldiğinde Mevlevîliğe bağlanıp Pîr Hüseyin Dededen inabe aldı, çile çıkardı. 1860/1’de Mısır Mevlevîhanesi şeyhliğine getirildi ve 68 yaşında orada vefat etti. Mısır Mevlevîhânesine gömüldü. Ölüm

tarihi Safâ’î ve Fatin’e göre 1082/1667-8’dir. Üç dilde şiirleri ve münşeati vardır.

Kay.: *MN* v. 275; *NÂFE*, 2005, s.310; *NAZZE*,1985, s.224-225; *RT* s.54; *TDEA* 8/155; *TGDEİS* s.487; *TN* 2/489 (2060); *TŞM* s.254-256; *TŞM* s.38. ♣Yaz. Krl.

ŞİFÂÎ (?- 1704): Divan şairi, tabip. Ayaş’ta doğdu. Asıl adı Ahmed Şaban’dır. Ahmed adında bir zatin oğludur. İstanbul’da medrese öğrenimi gördü. İstanbul’da tıp tahsil etti. 1682’de Minkarizâde Abdullah Efendiden müderrislik ruûsu aldı ve muhtelif medreselerde ders verdi. Bir süre Süleymaniye Tıp Medreselerinde müderrislik yaptı. Çocuk hastalıkları ve doğum konularında özellikle çocuğun ana karnında gelişmesi, doğuşu ve doğumla ilgili olaylar ve hastalıkları üzerinde çalıştı. Saray tabipleri arasında da yer aldı. 1703’te Diyarbakır kadılığına tayin edildi, bir yıl sonra görevinden alındı. Diyarbakır’da bulunduğu sırada Tabip Rıza Amidi’yi yetiştirdi. Dönüşünde Ankara’da hastalanarak vefat etti. On yedinci yüzyıl edebiyat ve irfanının meşhur simalarındandır. Hastalarına şefkatli davrandığı için halk tarafından çok sevilen bu bilgin hekim, tath dilli, güler yüzlüydü. **Şifâî** mahlasıyla şiirler yazdı. **Eserleri:** *Tedbirü’l Mevlüd* (NOSK nu. 3472), *Şifâîye* (1699, NOSK nu. 3544), *Kıyas-ı Enbiya Tercümesi*, *Kalâidü’l-îkan fî Fezâil-i Âl-i Osman* (Mer’î b. Yusuf’un “Fezâil-i Âl-i Osman” adlı eserinin tercümesi. 1703, İÜK nu. 3483).

Kay.: *ML* 11/ 696; *MN* v.275; *MŞTÜ* s.56; *MT*, İ. s. 69; *OM* 3/220; *TDEA* 8/155; *TGDEİS* s.487; *TN* 2/ 429(2061); *TŞS* s.382; *VF* 2/350; Ali Canib, *Hayat Mecmuası*, c. 4, sayı: 87, 1948, s. 166; A. Süheyl Ünver, *Tıp Tarihi*, (İst. 1943), s. 172; Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, (İst. 1925); *Ayaşlı Şairler*, Ank. 1948, s. 12; *Şair Tabipler*, s. 181. ♣T. ALSIRT

ŞİFÂÎ (?-1742): Divan şairi, tabip. Asıl adı Ömer’dir, ailesi aslen Sinopludur. Büyük babası Sinoplu Şeyh Hasan Efendidir. Babası da Bursa’da reisü’l-etibbalık yapmış olan müderris tabib Abbas Efendidir. Ömer, Bursa’da yerleştiğinden Bursalı Ömer Şifâî

Omer Şifai Efe

103. ÖMER ŞİFÂİ DEDE (ölm. 1155/1742)

'Omar Şifâi b. Hasan al-Burūsavî, aslen Sinopludur. Bursa'da ikamet ettiği için Bursalı olarak bilinir. Dedesi Şeyh Hasan Efendi, babası ise Bursa'da reisülettıbbalık yapmış müderris tabib Abbas Efendi'dir. Aile adları Kasab-zâde olarak meşhurdur. Tababet ilmine yöneldi. Fransızca ve Latince öğrenerek bu dillerde tıp üzerine yazılmış eserler okudu. Bir rivayete göre İtalya'yaya giderek orada tıp okumuştur. Mısır seyahati sırasında da Şeyh Hasan Efendi'den ulûm-i garibe öğrendi. Dönüşünde, Bursa Dârüşşifâsı'nda başhekim oldu. III. Ahmed'in Dârüşşifâ'sında baştabiblik yaptı. 1155/1742'de Bursa'da öldü. Tabib Ali Münşî'nin hocasıdır. Çoğunlukla tıp üzerine eserler yazmıştır. Bunlardan kimya ile alakalı olanlar şunlardır:

1. al-Cavhar al-Farîd fi'l-Tıbb al-Cadîd, (Terceme-i Tıbb-ı Cedid-i Kimyevî) (T): الجوهر الفريد في الطب الجديد (ترجمه طب جديد كيميوي)

Paracelsus'un eserinin tercümesi. Tercüme tarihi H. 1112/1700'dür. Eserde yirmi beş kadar basit ve bileşik droga yer verilmiştir. Drogların çeşitli hazırlanış şekilleri ve tıbbî etkileri de verilir. Eser ihtiva ettiği kimya aleti şekilleri bakımından da ehemmiyet arz eder (OM, III, 227-228; Götz, nr. 420).

Başı: الحمد لله الذي تعالى عن العلل و المعلولات و تقدس عن لوازم الاجسام و المتبخرات و تنزهه [من أن] تحيط به العقول و الادراكات الواجب الوجود لذاته الله تعالى الصفات و الصلوة و السلام على خير من نطق بالصواب و افضل من [قال] الحكمة و فصل الخطاب و على آله و اصحابه الذين شيدوا مناهج الصدق و التصديق و سعدوا معارج الحق بالتحقيق. بونددن صكره معلوم اولسون كه علم طب بر علم مشروع و بر فن شريفدر و طبابت دخي قولاً و فعلا بي نظير بر امر مشروعدر. اما قولاً دليل اولدر كه مظهر نام ذات و صفات و مفخر موجودات رسولمز سلطان كائنات افضل جميع مكونات و نتيجةء عالم اجسام و افلاك و ما صدق "لولاك لولاك لما خلقت الافلاك" صلى الله عليه وسلم حضرتلري بيورر كه...

Nüshaları:

*Götz nr. 420: nesihle 183 yaprak, 22x14,5(17x7) cm, 23 str. *Cat*, XIII, 403.

*Manisa, nr. 5337: talikle 101 yaprak, 21,5x13,8(16,9x7,8) cm, 21 str. Rüstem-zâde Ahmed Efendi'nin vakıf kaydı vardır. Diğer nüshaları için bkz. *İslami Tıp Yazmaları Kat.*, s. 262'de 13 nüshası var. Ayrıca bkz. Cevat İzgi, II, 172.

2. Dibacatu Murşid al-Muhtâr fi 'İlm al-Asrâr (T):

ديباجة مرشد المختار في علم الاسرار

Kimyaya dair mühim bir eser olan *Murşid al-Muhtâr*'ın giriş kısmıdır.

Başı: الحمد لله ولانشكر الا اياه صلى الله على روح السيد الاعلى محمد المختار ... و اول اهل مودة و صوتك اذان قلوب ...

Ömer Şifai E

الحمد لله حمدا نستعين به و نسأله الرزق من فضله و احسانه انه غني حميد. بل كل كم بن فقير سيد محمد بن عبدالشهابي يم بو رساله جمع ايلدم كتب حكمان، لسان عربيه قاصر اولان طالبلره آسان اوله ديو تركي يه دوندردم. تاكم بو علمك سرنه واقف اوله لر بو رساله يه روضة الواصلين ديو تسميه ايتدم...

Nüshaları:

- *Kara Çelebi-zāde, nr. 359/2: rika ile yap. 30^a-40^a, 13x17,9(9x15) cm, 19 str. İstinsahı H. 1072'de.
- *Mevlana Müzesi, nr. 2794/3: talikle 8 yaprak 19,2x13(15,2x9) cm, 24 str. İstinsahı H. 1087'de.
- *İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7013: nesihle sayfa 67-80 arası, 17,2x24,1(10,6x19,5) cm, 18 str. İstinsahı H. XI. asırda. Sonunda Şeyh Safî (bkz. s. 20-21) kasidesi ve Ali Çelebi'nin (bkz. s. 53-81) kimya ile alakalı bazı kasideleri var.

Bibliyografya: KZ, I, 933.

85. Derviş İbrahim al-Feyyāzī al-Mevlevī al-Çatalcavī, Şeyh-zāde (ölm. 1112/1700)

Şeyh-zāde Derviş İbrahim al-Feyyāzī al-Mevlevī al-Çatalcavī, Edirneli olup Muradiye Camii'nde imam iken Konya'ya gidip Mevlāna Dergāhı'ndaki Bostan Efendi'den nāiblik aldı. Sonra Kahire'ye gitti. Dönerken Finike'de 1112/1700 yılında öldü. **Ahcāra Su Vermek Hakkında Risāle** (T, احجاره صو ويرمك حقنده رساله) adlı bir eseri vardır. Kıymetli taşlara su vermekten ve kimyadan bahseder. Nüshası imla bakımından çok hatalıdır.

Baş: و به العون يا فتاح و يا رزاق سنة ١١٣٧ بتكتمز علم الكاف الى ابن بياض في ساكن قسطنطينيه. برضاء الله تعالى يسر الله تعالى اليه من هذه العلم معمولا صحيحا بيد السيد درويش ابراهيم الفياضي المولوي الجتالجيوي بمعروف شيخ زاده لان الله تعالى رزاق و فتاح و يسر الله تعالى اليه رزقا حلالا. أولا شروع ايلدككه احجاره صو ويرمك نيجه اولور بيان اولنه ملح طعام بر قيه الوب اوچ وقيه صو قيوب حل ايدوب جر علق ايدو سن اندن اول مجروري قيناده سين حتى اعقد اوله...

Nüshası:

- *İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7026: talikle, 13 yaprak, 14,2x20,1(10,9x15,6) cm. 19 str. Müellif tarafından H. 1137 civarında istinsah edilmiştir. Muştafā Fāiz b. Hacı Ahmed'in temellük kaydı var.

Bibliyografya: Şeyhī, II, 247; Cevat İzgi, II, 208.

86. 'OMAR B. SİNĀN AL-İZNIKĪ (1116/1704'te sağ)

İznikli olup Ömer Şifāi Efendi'nin muāsırındır. Osmanlı tabiblerindendir. Rumca, Latince, Arapça ve Acemce bildiği anlaşılıyor.

مؤسسة الرسالة، ط9، بيروت 1413هـ،
165/5؛ ميزان الاعتدال، تح. علي محمد
البجاوي، دار المعرفة، بيروت، د.ت، 3/
263؛ * ابن العماد، شذرات الذهب، تح.
عبد القادر الأرناؤوط ومحمود الأرناؤوط، دار
ابن كثير، دمشق 1406هـ، 1/155؛ * ابن
حجر، تهذيب التهذيب، دار الفكر، ط1،
بيروت 1404هـ، 8/43؛ * ابن شاهين،
تاريخ أسماء الثقات، تح. صبحي
السامرائي، دار السلفية، ط1، 1404هـ،
151؛ * العجلي، معرفة الثقات، مكتبة
الدار، ط1، المدينة المنورة 1405هـ، 178؛
* الرازي، الجرح والتعديل، دار إحياء التراث
العربي، ط1، بيروت 1372م، مطبعة دائرة
المعارف العثمانية، الهند، 6/238-240.
د. نجمان ياسين
جامعة الموصل - العراق

والربيع بنت معوذ ولهما صحبة.
وقال ابن عدي: روى عنه أئمة الناس وثقاتهم
وجماعة من الضعفاء إلا أن أحاديثه عن أبيه عن
جده مع احتمالهم إياه لم يدخلوها في صحاح ما
خرجوا.
مات سنة ثمان مائة عشرة ومائة 118هـ.

■ الطبساور والطلسع

* أبو يوسف القاضي، كتاب الآثار، عنى
بتصحيحه والتعليق عليه أبو الوفا، نشرته لجنة
إحياء المعارف النعمانية بحيدر آباد الدكن
بالهند، طبعة دار الكتب العلمية، بيروت،
د.ت، 12، 13؛ * ابن خياط، طبقات
خليفة، تح. سهيل زكار، دار الفكر، بيروت
1414هـ، 512؛ * الذهبي، العبر، تح.
صلاح الدين المنجد، مطبعة حكومة
الكويت، ط2، الكويت 1984م، 1/148؛
سير أعلام النبلاء، تح. شعيب الأرناؤوط،

■ شقائي، أبو العباس عمر بن حسن

(ت 1159هـ/1746م)

لقب (شقائي) على طريقة شعراء الفرس، وغلب
عليه هذا اللقب، كما كان يتقن اللاتينية،
والتركية، والفارسية، وينظم الشعر بالتركية،
والفارسية، وترجم عن اللاتينية كتاباً طبيياً.
قضى حياته متنقلاً يمارس مهنته الطبية بين
القسطنطينية (عاصمة العثمانيين) وبروسة، وكان
من أفراد وقته في علم الأبدان [معجم الأطباء،
321]، إلى أن توفي بمدينة بروسة ودفن مقابل
الزاوية المولوية الكائنة فيها.

عمر بن حسن بن عمر السينوبي الرومي
البرسوي، أبو العباس، الملقب
بشقائي، طبيب، أديب.
ولد أواخر القرن الحادي عشر الهجري/السابع
عشر الميلادي، واتجه لدراسة العلوم الطبية،
وارتقى سريعاً حتى أصبح رئيس الأطباء في مدينة
بروسة Brouse، أو بروسة (مدينة تركية في
الأتناضول على بحر مرمرة) في عهد السلطان
العثماني محمود الأول (1730-1754م)، وكان
طبيباً حاذقاً ماهراً، واشتهر بمعالجته الشافية حتى

(150201)

243. ÖMER ŞİFĀİ AL-BURŪSAVĪ (ölm. 1155/1742)

'Omar Şifāi b. 'Abbās b. Ḥasan, aslen Sinopludur. Bursa'da ikamet ettiği için Bursalı olarak bilinir. Konya'da bulunduğu sırada mevlevi olmuştur. Babası Bursa'da reisületıbbalık yapmış müderris tabib Abbas Efendi'dir. Aile adları Kasab-zāde şeklindedir. Ömer Şifāi tıp tahsil etti. Fransızca ve Latince öğrenerek bu dillerde tıp üzerine yazılmış eserler okudu. Bir rivayete göre İtalya'ya giderek orada tıp okudu. Mısır seyahati sırasında da Şeyh Hasan Efendi'den ulūm-i garībe öğrendi. Fakat Mısır'ı beğenmeyip Türkiye'ye döndü. Dönüşünde, Bursa Dārüşşifāsı'nda başhekim oldu. Ardından İstanbul'da III. Ahmed Dārüşşifā'sında baştabiblik yaptı. 1155/1742'de Bursa'da öldü. Tabib Ali Münşī (bkz. s. 350-358)'nin hocasıdır. Adıvar, Ömer Şifāi'nin bedbin görüşlü olduğunu, eserlerinin ise hiç bir orijinallik taşımadığını, istifade ettiğini iddia ettiği bazı batı tıp kitaplarını görmediğini, onlardan dolayı faydalandığını söyler (Adıvar, s. 162). Tıp üzerine eserleri şunlardır:

1. al-Cavhar al-Farīd fi'l-Ṭıbb al-Cadīd, (Terceme-i Ṭıbb-ı Cedid-i Kimyevī) (T):

الجواهر الفريد في الطب الجديد (ترجمه طب جديد كميوي)

Paracelsus tıbbının tercümesidir. 1112/1700'de tercüme edilmiştir. Eserde yirmi beş kadar basit ve bileşik ilaca yer verilmiştir. İlaçların hazırlanış şekilleri ve tıbbi etkileri de verilir. Eser ihtiva ettiği kimya aleti şekilleri bakımından ehemmiyet arz eder (OM, III, 227-228; Götz, nr. 420; OTTBLT, s. 122).

Başı: الحمد لله الذي تعالى عن العلل و المعلولات و تقدس عن لوازم الاجسام و المتبخرات و تنزه [من أن] تحيط به العقول و الادراكات الواجب الوجود لذاته الله تعالى الصفات و الصلوة و السلام على خير من نطق بالصواب و افضل من [قال] الحكمة و فصل الخطاب و على آله و اصحابه الذين شيدوا مناهج الصدق و التصديق و سعدوا معارج الحق بالتحقيق. بوندن صكره معلوم اولسون كه علم طب بر علم مشروع و بر فن شريفدر و طبابت دخي قولا و فعلا بي نظير بر امر مشروعدر. اما قولا دليل اولدر كه مظهر نام ذات و صفات و مفرز موجودات رسولمز سلطان كائنات افضل جميع مكونات و نتيجهء عالم اجسام و افلاك و ما صدق "لولاك لولاك لما خلقت الافلاك" صلى الله عليه وسلم حضرت نثري بيورر كه...

Nüshaları:

*Arkeoloji Müzesi, nr. 735: nesihle 116 yaprak, 31x16,5(23,5x10) cm, 27 str. İstinsahı müellif tarafından Muharrem 1112'de. Başı:

جواهر حمد سياس و زواهر شكر بي قياس اول پادشاه حكيم چاره ساز جنبانه لايق و سزاواردر كه اما بعد سبب تسويد اوراق حكمت امز و باعث تمنيق صحائف صحت انكيز اولدر كه ...حكمتك باده پرستي و اطباء زمانك فقير دل شكستي عمر الشهري داعي كه عالم طفوليت هنكام صباوتدن بو انه كلنجه... صحيفهء نسيانندن جريدهء بيانه تمنيق و تسويد و لسان افرنجيه ايله پوشيده و مستور اولان معنىء مكتومه سن تبديل خلعت تركي ورد جوهر الفريد في الطب الجديد اسميله موسوم قلدتم كه...

*Ali Emiri Tıb, nr. 78: nesihle 66 yaprak, 19,9x11,5(15,4x7,5) cm, 19 str. İstinsahı H. 1112'de.